

fagligt, så vil jeg sige det på denne måde: Filosofen har brug for idéhistorikeren til at relativere de domme, som filosofen nødvendigvis må fælde over fortidens filosoffer og tænkemåder. Omvendt, så har idéhistorikeren brug for filosofien for ikke at forfalde til historisk positivisme og metodefjendtlighed. Det er mit håb for det nye fællesinstitut, at overvejelser som disse – i form af en åben og ligeværdig dialog og udveksling af synspunkter – vil komme til at præge samarbejdet de to grupperinger imellem. Jeg håber endvidere, at bolden – med dette mit ydmyge og på mange måder utilstrækkelige bidrag – er givet op til at indlede denne tiltrængte dialog. Der er – i en ikke-utilitaristisk forstand – brug for begge fag, der ved gensidig påvirkning og samarbejde, som jeg ser det, kun vil fremstå som styrkede og mere handlekraftige i en tid, der skriger på kritisk, humanvidenskabelig refleksion.

Noter

¹ Denne artikel er en skriftlig udgave af en forelæsning, som jeg holdt i Filosofisk Studenterkollokvium (F-S-K) i efteråret. Jeg takker for den diskussion og de kommentarer, som forelæsningen afstedkom, selvom de ikke har haft den store betydning for artiklens nærværende udformning.

² MacIntyre 1968 [1966], 4

³ Se Amdisen 2004

⁴ Man har til tider med reference hertil ligefrem talt om – dog nok en smule i spøg – Institut for Kontinental Filosofi (Idéhistorie) og Institut for Angelsaksisk Filosofi (Filosofi) ved Aarhus Universitet. Denne spøgefulde opdeling er det dog svært – under alle omstændigheder i aktuelt regi – at lokalisere i virkelighedens verden.

⁵ Schanz 1992, 13

⁶ Sløk 1968, 40-41

⁷ Rorty 1995 [1984], 49

⁸ Man kunne med rette i denne sammenhæng anklage idéhistorikeren for relativisme eller endnu værre metodologisk nihilisme.

⁹ Skinner 1988, 233

¹⁰ Skinner 1988, 287

Litteratur:

Amdisen, Paw Hedegaard (2004): *Idéhistorie? – På sporet af idéhistoriske(e) metode(r) hos Arthur O. Lovejoy og Quentin Skinner* (speciale), Århus.

MacIntyre, Alasdair (1968 [1966]): *A Short History of Ethics*, London.

Rorty, Richard (1995 [1984]): 'The historiography of philosophy: four genres' *Philosophy in History – Essays on the historiography of philosophy* (red.) Rorty, R., Schneewind, J. B. et al., Cambridge, 49-75

Schanz, Hans-Jørgen (1992): 'I anledning af 25 års jubilæet: Om instituttets historie', *Jubilæumsskrift - 25 års idéhistorie* (red.) Sandra Hansen et al., Slagmark, Århus 1992, 9-29.

Skinner, Quentin (1988): 'A reply to my critics' *Meaning and Context* (red. Tully, James), Cambridge, 331-87

Sløk, Johannes (1968): *Hvad er idéhistorie?*, København

Quentin Skinner

Hvad er intellektuel historie?

Introduktion

I 1969 fik den engelske idéhistoriker Quentin Skinner (f. 1940), efter at den var blevet afvist mange andre steder, optaget og udgivet sin banebrydende artikel 'Meaning and Understanding in The History of Ideas' i det anerkendte tidsskrift *History and Theory*. Artiklen var – i lighed med eksempelvis Michel Foucaults *L'archéologie du savoir*, der udkom samme år – et skarpt opgør med traditionelle måder at skrive tænkningens historie på (herunder bl.a. Arthur O. Lovejoys analytiske metodeforståelse). Skinner forsøgte i sin nu efterhånden klassiske artikel at argumentere for, hvad han mente var, en mere historisk og kontekstualiserende tilgang til ideernes historie, der også skulle inddrage indsigter fra den angelsaksiske 'dagligsprogsfilosofi' – primært Austin og Searles talehandlingsteori og Wittgensteins overvejelser om sproget som en flerhed af konventionsstyrede sprogspil. Siden

den 'klassiske' formulering fra 1969 har Skinner forsøgt at forfine og udvikle sin idéhistoriske metodeforståelse i en lang række metodologisk-teoretiske artikler, men han har også forsøgt at omsætte disse mere metodologisk-abstrakte overvejelser til konkret idéhistorisk praksis, hvilket bl.a. har givet sig udslag i en kortlægning af den tidligt moderne politiske tænkning (Hobbes, Machiavelli m.v., se eksempelvis oversigtsværket *The Foundations of Modern Political Thought, Vol. I-II*).

Som et led i temasektionen har *Semikolon* med forfatterens venlige tilladelse valgt at bringe en oversættelse af en kort tekst, som Skinner skrev i 1985 i forbindelse med en rundborde diskussion i tidsskriftet *History Today*, hvor han kortfattet og pædagogisk skitserer sin metodologiske tilgang. Teksten er naturligvis ikke udtømmende i forhold til det omfattende metodologiske forfatterskab, som Skinner

efterhånden har bag sig, men den indeholder alle dette forfatterskabs væsentligste pointer *in nuce*. Er nysgerrigheden vakt kan man læse videre i første del – *Regarding Method* – af Skinners trebindsværk *Visions of Politics* (Cambridge University Press, 2001), hvor alle hans væsentligste metodeartikler er optrykt i reviderede versioner. Under alle omstændigheder virker Skinners position uomgængelig, når spørgsmålet om idéhistorisk metode i dag skal diskuteres – uanset om man sympatiserer med ham eller ej.

Hvad er intellektuel historie?¹

Studiet af fortidens store religiøse og filosofiske systemer. Studiet af almindelige menneskers overbevisninger om himmel og jord, fortid og fremtid, metafysik og videnskab. Undersøgelsen af vore forfædres holdninger til ungdom og alderdom, krig og fred, kærlighed og had, stort og småt. Afdækningen af deres fordomme om, hvad man burde spise, hvordan man burde klæde sig, hvem man burde beundre. Analysen af deres antagelser om sygdom og sundhed, godt og ondt, moral og politik, fødsel, samleje og død. Alle disse og en omfattende række af beslægtede emner falder indenfor den intellektuelle histories kapacitetsmæssige omdrejningskreds. De er nemlig alle eksempler på den intellektuelle histories mere overordnede emneområde: Studiet af fortidige tanker.

Tager man den næsten forvirrende mangfoldighed af emner, som intellektuelle historikere har beskæftiget sig med, i betragtning, så er det næppe overraskende at konstatere den tilsvarende stilistiske mangfoldighed, hvormed dette fagområde er blevet praktiseret. Jeg vil i det følgende

begrænse mig til at undersøge en række tilgange, som almindeligvis er blevet taget i brug af de historikere, der beskæftiger sig med social og politisk teori, da det er dette hjørne af disciplinen, som jeg hovedsageligt selv er interesseret i.

Nogle vælger at fokusere deres opmærksomhed på de meget generelle begreber eller 'enheds-ideer', som i det sociale og politiske livs mange forskellige teorier dukker op igen og igen gennem hele vor historie. I forlængelse heraf udstyrer de os med historier om begreber som frihed, lighed, retfærdighed, fremskridt, tyranni og de andre nøglebegreber, som vi bruger til at konstruere og vurdere vores sociale og politiske verden med.

Denne tilgang, som ofte bliver forbundet med den amerikanske filosof Arthur O. Lovejoys navn, har givet anledning til megen værdifuld forskning – herunder Lovejoys eget klassiske værk *The Great Chain of Being*. På det seneste er denne slags idéhistorie dog blevet udsat for megen kritik. En bekymring har været, at den efterlader os med en historie uden genkendelige agenter. En historie, hvor Fornuften selv overvinder Vanen, Fremskridtet konfronterer Værenskæden og så fremdeles². Men det altoverskyggende forbehold, man har haft i forhold til denne metode, har været, at den ved at fokusere på ideer snarere end deres argumentative brug ikke har virket sensitiv nok i relation til de meget forskellige måder, hvorpå et givent begreb finder anvendelse hos forskellige forfattere i forskellige historiske perioder.

En anden metode, som for tiden er meget mere populær hos de sociale og politiske ideers historikere, består i at udvælge de tekster, som har været mest indflydelsesrige i skabelsen af vores vestlige

politiske tradition og tilbyde en så omhyggelig fremstilling af måden disse tekster er skruet sammen på, som det overhovedet er mulig. Også denne tradition har givet anledning til megen fremragende litteratur – herunder mange klassiske monografier om folk som Platon og Aristoteles, Hobbes og Locke, Rousseau, Hegel, Marx og deres samtidige tilhængere.

Samtidig er denne tilgang dog også i de senere år faldet under mistanke. Kritikere har påpeget, at hvis vi eksempelvis ønsker at forstå et værk som Hobbes' *Leviathan*, så kan det ikke være nok at give en analyse af de sætninger og argumenter, som teksten indeholder. Vi må også være i stand til at begribe, hvad det var Hobbes *gjorde* ved at præsentere netop disse sætninger og argumenter. Det vil sige, at vi må være i stand til at finde ud af, i hvor grad han accepterede og gentog bestående floskler eller måske snarere reformulerede og genbearbejdede dem, kritiserede eller måske endda afviste dem for at opnå et nyt perspektiv på et beslægtet tema. Men vi kan indlysende nok ikke håbe på at opnå en sådan fornemmelse for tekstens identitet og forfatterens basale formål med at skrive den, hvis vi begrænser os til udelukkende at analysere tekstens indhold i sig selv.

Faren ved begge de tilgange, som jeg nu har fremhævet, er begribeligvis anakronisme. Ingen af disse tilgange synes at være i stand til at afdække en given teksts præcise historiske identitet. For ingen af dem ser ud til at være tilstrækkeligt interesserede i den dybe sandhed, at begreber ikke bare må betragtes som sætninger med en bestemt mening, der knytter sig til dem; de må også opfattes som våben (Heideggers forslag) eller redskaber (Wittgensteins terminologi). Heraf følger, at for at forstå et bestemt begreb og teksten,

hvor dette begreb forekommer, så må vi ikke bare kunne forstå betydningen af de termer, der bruges til at udtrykke det; vi må også vide, hvem der bruger dette begreb og med hvilke argumentative formål for øje.

Hvilken type intellektuel historie kan gøre sig forhåbning om at yde denne indsigt retfærdighed? Blandt de, hvis særlige interesse er studiet af de sociale og politiske ideer, har et nyt og udfordrende svar trængt sig på i de seneste to årtier. Forslaget har været, at vi bør fokusere ikke på tekster eller enheds-ideer, men derimod snarere på givne historiske perioders fuldstændige, sociale og politiske vokabularier. Ved at begynde på denne måde, hævdes det, vil vi i sidste ende være i stand til at passe de store tekster ind i deres passende intellektuelle kontekster og pege på de betydningsfelter, ud af hvilke de opstod, og til hvilke de omvendt selv bidrog.

For indeværende er det muligt at pege på et antal fremtrædende udøvere af denne tilgang. John Dunns klassiske monografi *The Political Thought of John Locke* viser i hvor høj grad den velkendte forståelse af Lockes politikforståelse som 'liberal' er et resultat af en anakronistisk fejllæsning ved, som den gør, ikke at tage den kontekst af calvinistisk naturteologi, som alene gør Lockes *Two Treatises* forståelige, til efterretning. Donald Winch har ligeledes i bogen *Adam Smith's Politics* vist, hvor meget vi misforstår *Wealth of Nations*, hvis vi bare behandler den som et 'bidrag' til klassisk økonomisk teori og således ignorerer den moralfilosofiske kontekst, som den var adresseret til. Et andet eksempel er den bog – *That Noble Science of Politics* – som Winch for nylig skrev i samarbejde med John Burrow og Stefan Collini. Denne bog udstyrer os med et fascinerende behandling

af, hvad ideen om en politisk videnskab egentlig betød for de, som konciperede denne disciplin. En behandling, der er helt fri for de grove former for anakronisme, som ellers generelt kendetegner de sociale videnskabers historie.

En lignende tilgang til intellektuel historie er i de seneste år dukket op i Frankrig. Særligt under indflydelse af Michel Foucaults sensationelle proklamation af 'forfatterens død' og hans beslægtede krav om at studere 'diskurserne'. Endelig kan ingen behandling af det, som er blevet kaldt 'den nye tilgang til den politiske tænkings historie' ignorere J. G. A. Pococks arbejder. I en serie af indflydelsesrige udtalelser om metode har han opfordret dem, som studerer de politiske ideers historie til ikke at koncentrere sig om tekster eller tanketraditioner, men derimod hellere koncentrere sig om det han kalder studiet af politiske 'sprog'. Samtidig har han på fremragende vis praktiseret, hvad han prædiker. Hans hovedværk *The Machiavellian Moment* har afdækket elementer af machiavellisk moralisme i hjertet af den republikanske politiske tradition i USA og har dermed påpeget behovet for at genskrive hele den amerikanske liberale tænkings historie.

Uafvendeligt ender jeg altså med ikke bare at sige, hvad intellektuel historie er, men også hvorledes jeg synes en sådan historieskrivning bør praktiseres. Jeg er overbevist om, at hvis idéhistorie skal have en sand historisk karakter, så er den nye tilgang, jeg har nævnt, den som særligt fortjener at blive fulgt op på.

Introduktion og oversættelse ved Paw Hedegaard Amdisen

Noter

¹ Teksten er en del af en større rundbordsdiskussion med emnet *What is Intellectual History?*, som blev bragt i *History Today*, nr. 35: 10 (oktober, 1985). Diskussionens andre deltagere var Stefan Collini, Michael Biddiss, David A. Hollinger, J. G. A. Pocock, Bruce Kuklick og Michael Hunter. Tak til Hans Henrik Hjermitsev og Casper John Andersen for kommentarer og rettelser til min oversættelse.

² 'Værenskæden' er en direkte fordanskning af det engelske udtryk 'Chain of Being', som jeg finder det svært at oversætte på anden vis.

Mads P. Sørensen

Idéhistorie som nationalstatsviagra eller øjenåbner for den kosmopolitiske virkelighed?

Oplæg til paneldiskussion den 12. november 2004 på seminar om Kosmopolis

Indledning

I det følgende skal det først handle om, hvordan Ulrich Beck, der er en af de vigtigste stemmer i den aktuelle diskussion om det kosmopolitiske, forstår den aktuelle globaliseringsproces – og om hvilke konsekvenser, han mener, denne proces bør få for samfundsvidenskaben og politikken. Derefter skal der spørges til, hvordan den aktuelle globaliseringsproces påvirker eller bør påvirke den idéhistoriske praksis – måden vi laver idéhistorie på. Endelig vil jeg til slut stille en række spørgsmål til panelet til videre diskussion.

Globaliseringen som globalitet

At fastlægge globaliseringsbegrebet kan sammenlignes med 'at sømme en budding fast på væggen', skriver Ulrich Beck i *Was ist Globalisierung?* (Beck 1998, 44). Og skønt det som bekendt ikke er let, gør han alligevel et forsøg:

"Globalisering betyder den hverdagsagtige handlens erfarbare grænseløshed i

økonomiens, informationernes, økologiens, teknikkens, de transkulturelle konflikters og civilsamfundets forskellige dimensioner, og dermed i grunden noget på samme tid fortroligt og ubegrebet, svært begribeligt, som dog med en erfarbar magt ændrer hverdagen elementært og som tvinger alt til at tilpasse sig og give svar. Penge, teknologi, varer, informationer, gifte 'overskrider' grænserne, som om de ikke fandtes. Endda ting, personer og ideer, som regeringer gerne ville holde ude af landet (stoffer, illegale indvandrere, kritik af menneskerettighedskrænkelser), finder deres vej. Sådan forstået betyder globalisering: drabet på afstanden; indkastetheden i ofte uville, ubegrebede transnationale livsformer; eller – defineret i tilknytning til Anthony Giddens – *handel og (sam-)liv henover afstande (mellem tilsyneladende adskilte verdener af nationalstater, religioner, regioner, kontinenter)*." (Beck 1998, 44-45)

Denne multidimensionale globaliseringsproces hiver ifølge Beck tæppet væk under den måde, vi hidtil har tænkt samfundet på.